

Přístup romských a neromských matek k péči o novorozence

PhDr. Lucie Sikorová, Ph.D., Mgr. Jana Závěšická

Ústav ošetrovatelství a porodní asistence, Lékařská fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě

Příspěvek představuje analýzu pohnutek a frekvenci opouštění novorozenců matkami v porodnici. Dále je porovnáván přístup matek romských a neromských k následné péči o jejich novorozence. Zaznamenána byla vyšší frekvence opouštění novorozenců romskými matkami, a to zejména v den porodu, nejčastěji z důvodu nezajištěné péče o další děti v domácnosti matek. Tendence romských matek opustit v porodnici i další narozené dítě u nich byla vyšší než u matek neromských. Mezi romskými a neromskými matkami byl zaznamenán signifikantní rozdíl v zajištění potřeb novorozenců v oblasti výživy (upřednostňování kojení před umělou výživou) a hygieny (frekvence přebalování novorozence). Romské matky častěji považovaly návštěvu pediatra a dětské sestry v domácnosti za neúčinnou.

Klíčová slova: novorozenec, Romka, neromská žena, porod, domácí prostředí.

Approach of the Roma and non-Roma mothers to care for newborn

The paper presents an analysis of motives and the frequency of abandonment of newborns by mothers in the maternity hospital. It also compares the approach of the Roma and non-Roma mothers to follow-up care for their newborn. Higher frequency was observed in abandoning the newborn by the Roma mothers, especially on the day of childbirth, usually because of unsecured care of their children at home. The tendency of the Roma mothers to abandon in the maternity hospital another child was higher than in non-Roma mothers. Between the Roma and non-Roma mothers was recorded a significant difference in securing the needs of newborns in the field of nutrition (prioritization of breast feeding to artificial feeding) and hygiene (frequency of changing the newborn). The Roma mothers often consider a visit of the paediatrician and paediatric nurse in the home environment as useless.

Key words: newborn, the Roma woman, non-Roma woman, childbirth, home environment.

Pediatr. praxi 2012; 13(5): 342–344

Úvod

Romové jsou, podle českých zákonů, příslušníky romského národa, romské národnosti menšiny, což znamená, že za Romy (de jure) je možno považovat pouze ty osoby, které se k romské národnosti hlásí (1). Mezi životním způsobem Romů a neromů existují rozdíly, které vyplývají z odlišného pojetí života a životních hodnot. Život je pro Romy hodnotou nejvyšší, vše, co vede k zachování, zmnožení a pokračování života, pro ně má vysokou hodnotu, vše, co život ohrožuje nebo omezuje, je vnímáno negativně (2). Pro Romy je důležitější zaměření se na rodinu než na práci (3). Těhotná žena je pro Romy „požehnaná“, přináší štěstí a měla by se dle tradic řídit pravidly na ochranu plodu (nesmí se např. dívat na postižené lidi, na zesnulé, na hady). Do poslední chvíle před porodem však žena pracuje. Dřívejším zvykem býval u Romů porod doma, a přestože se dnes romské matky podvolily majoritní společnosti a rodí v porodnicích, velmi jim v této chvíli chybí podpora a pozornost vlastní rodiny. Proto je u Romů typické, že velká část rodiny tráví čas v okolí porodnice (2). Propuštění matky a novorozence z porodnice závisí na průběhu porodu, na tělesném a duševním stavu novopečené maminky a zejména na zdraví dítěte. Po samovolném porodu se dnes běžně propouští 4.–5. den po porodu a po císařském řezu 5.–7. den (4).

Na základě praktických zkušeností dětských sester lze shledat rozdíly mezi péčí romských a neromských matek. Pozorován je narůstající problém s opouštěním novorozenců, ať již krátce po porodu či během hospitalizace. Buryánek (5) na otázku „Proč romské matky opouštějí své děti?“ navrhuje odpověď „Naučily se to od gádžů“. Odpověď je velice zjednodušená, ale mnohdy pravdivá (4). Pro některé ze šťastnějších dětí zanechaných na novorozeneckém oddělení se jejich matky po ukončení jejich hospitalizace vracejí, ty ostatní si převezmou orgány sociální péče – tedy kojenecké ústavy. Umístění romských dětí do dětských domovů je jedním z důsledků narušení tradičních vazeb v romské komunitě. V minulosti se romská rodina dobrovolně svých dětí nikdy nevzdala. Příbuzní se postarali i o sirotky. Mnoho dětí však v 80. letech bylo přeřazováno do kojeneckého ústavu ne proto, že by je matka po porodu opustila, ale z důvodu hygieny a péče o novorozence v romské rodině, kterou sociální úředníci shledali nevyhovující.

Na základě retrospektivní analýzy dokumentů bylo zjištěno, že v roce 2009 bylo v Městské nemocnici Ostrava, p. o. 1 263 porodů a 77 dětí (6,10%) zůstalo opuštěných na novorozeneckém oddělení. Pro 52 dětí (což odpovídá 67,53 % z opuštěných dětí) se jejich matky vrátily, zbývajících 25 dětí (32,47 %) si převzaly orgány

sociální péče. Z těchto dětí bylo 7 určeno přímo k adopci. Údaj je znepokojující zejména proto, že jde o statistiku pouze jedné ze tří porodnic v Ostravě.

Cíl

Cílem šetření bylo zjistit, zda opravdu novorozence opouštějí v porodnici častěji Romky než ženy neromské, jaké jsou důvody opuštění dítěte již v porodnici, jaké jsou rozdíly v péči o novorozence mezi romskými a neromskými matkami, zejména v oblasti výživy a hygieny, a zjistit, jaké je zajištění některých potřeb matky a dítěte v domácím prostředí.

Metoda

Průzkumné šetření probíhalo formou kvantitativního průzkumu. Technikou sběru dat byl nestandardizovaný dotazník v českém jazyce. Dotazník obsahoval 24 položek zahrnujících demografické údaje, položky mapující plánování těhotenství, využití negativního reverzu po porodu v minulosti a plánování jeho využití po současném porodu, využití rooming-in péče, položky zaměřené na péči o novorozence v oblasti kojení, přebalování, koupání a ochotu pomoci v péči o dítě po příchodu z porodnice ze strany dalších členů rodiny. První otázka dotazníku byla rozdělovací a umožnila rodičům za-

řadit se do skupiny romských či neromských žen, podle toho, zda se cítí nebo necítí být Romkami. Pro statistické zpracování výsledků dat byl využit chí-kvadrát test a Fischerův exaktní test. Hladina statistické významnosti výsledků byla stanovena na 5 % ($p = 0,05$).

Charakteristika souboru

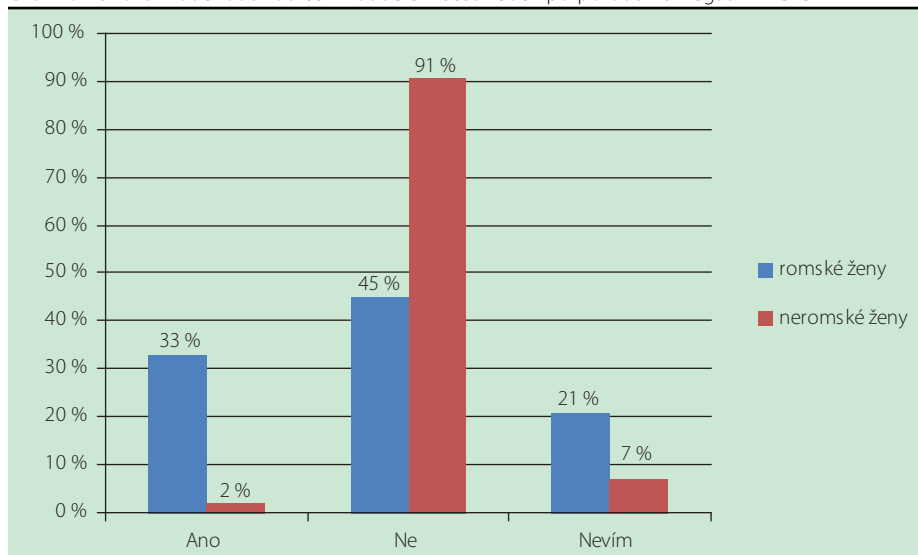
Průzkumný soubor tvořily všechny rodičky hospitalizované v Městské nemocnici Ostrava, p.o. v období od 1. června do 30. září 2010, které vyjádřily souhlas účastnit se průzkumu a byly schopny komunikovat v českém jazyce. Soubor zahrnoval 96 rodiček ve věku 15–50 let. Nejvíce zastoupenou skupinou byly ženy ve věku 26–30 let (37%), dále ve věku 31–35 let (25%), ve věku 21–25 let (19%), ve věku 15–20 let (11%), a nejméně zastoupenou skupinou byly ženy ve věku 36 a více let (8%). Počet Romek v souboru byl 42 žen, tedy 44% respondentek, jejich průměrný věk se pohyboval v rozmezí 26–30 let. Počet neromských žen v souboru byl 54, tedy 56% respondentek, jejich průměrný věk byl také ve věkovém rozmezí 26–30 let. V souboru romských žen tvořilo nejpočetnější skupinu vzdělání základní (76%). V souboru neromských žen tvořilo nejpočetnější skupinu vzdělání střední s maturitou (41%). Ve skupině romských žen se nejčastěji objevil rodinný stav – svobodná 29 (69%), na druhém místě v této skupině byl rodinný stav vdaná s počtem 13 Romek (31%). Odpověď rozvedená nevolila žádná z romských respondentek. Ve skupině neromských žen bylo nejčastější odpovědí rodinný stav – vdaná s počtem 29 žen (54%), druhou nejčastější skupinou byly svobodné neromské ženy v počtu 19 (35%) a jako poslední rozvedené neromské ženy v počtu 6 (11%).

Výsledky

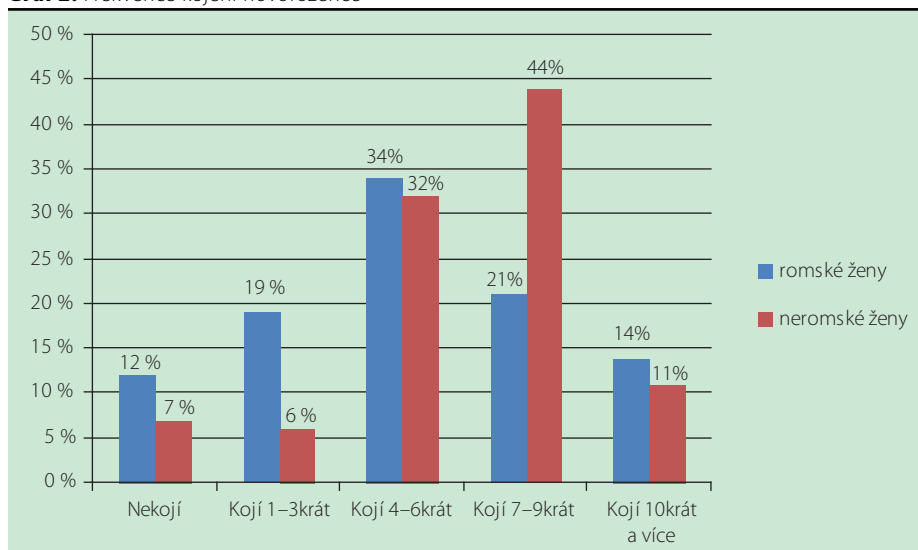
Zajímalo nás, zda ženy v minulosti odešly z porodnice na negativní reverz. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že celkem odešlo z porodnice domů na negativní reverz 23 respondentek (24%) celého souboru – 21 Romek a 2 neromské ženy. Romky nejčastěji odešly z porodnice v den porodu (8 Romek) a jeden den po porodu (8 Romek), 4 Romky 2 dny po porodu a jedna 4 dny po porodu. Z neromského souboru 1 žena odešla v den porodu a 1 respondentka odešla tři dny po porodu.

Nejčastějším důvodem odchodu Romek z porodnice bylo dle jejich názoru to, že neměly zajištěnou péči o děti (10 žen). Dalším důvodem byla nechuť zůstat v nemocnici (6 žen), 3 Romky uvedly, že nechtěly nechat doma partnera samotného, a 2 Romky, že jim tuto možnost pora-

Graf 1. Plánování odchodu rodiček z oddělení šestinedělí po porodu na negativní reverz

Graf 2. Frekvence kojení novorozence

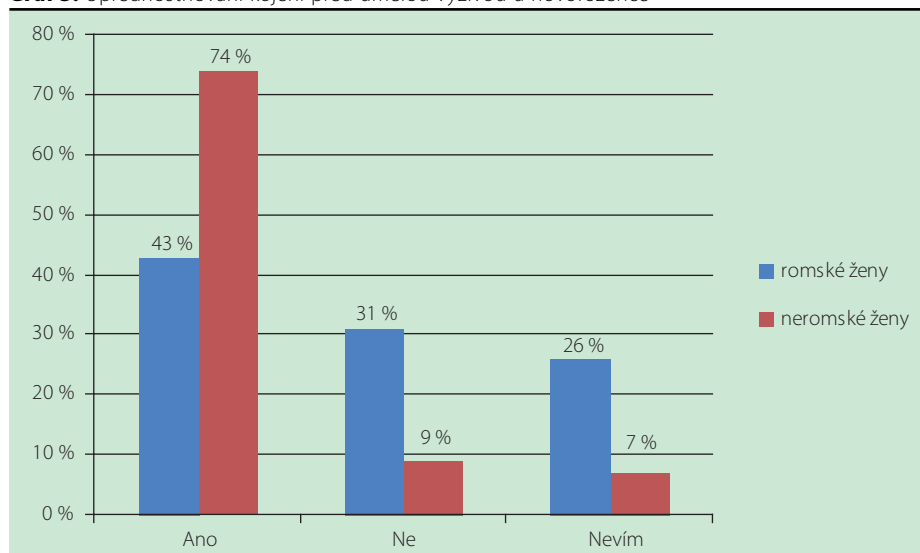
dil někdo z rodiny. Z neromských žen odpovídaly pouze dvě ženy (nezajištěná péče o děti, nechuť zůstat v nemocnici). Většina Romek (16) se vyjádřila, že po výzvě k převzetí dítěte si jej vyzvedla, stejně jako 1 neromská žena. Tři Romky podepsaly souhlas s umístěním dítěte do kojeneckého ústavu nebo jiného podobného zařízení pro děti, stejně tak odpověděla i 1 neromská žena. Dvě Romky daly souhlas k adopci dítěte.

Při současné hospitalizaci na oddělení šestinedělí (tedy v době, kdy dotazník ženy vyplňovaly) plánovala z porodnice odejít na negativní reverz jedna neromská žena (2%) a 14 Romek (33%). Některé respondentky uvedly, že prozatím neví, zda z porodnice odejdou na negativní reverz, 4 neromské ženy (7%) a 9 Romek (21%) (graf 1). Prokázán byl signifikantní rozdíl v postoji k současné hospitalizaci na oddělení šestinedělí mezi romskými a neromskými ženami ($p = 0,000$). Přibližně stejný počet Romek

i neromských žen mělo své dítě na oddělení šestinedělí (bez signifikantního rozdílu) a využívalo rooming-in.

V počtu kojení během dne mezi Romkami a neromskými ženami nebyl zaznamenán signifikantní rozdíl ($p = 0,152$), většina Romek dle nich kojila 3–6krát denně, většina neromských žen 6–10krát za den (graf 2). 74% neromských žen upřednostňuje po dobu prvního měsíce věku novorozence plné kojení před umělou výživou stejně jako 43% Romek (graf 3), 17% neromských žen spolu s 26% Romkami neví, zda upřednostňovat plné kojení před umělou výživou ($p = 0,0046$).

Frekvence přebalování respondentkami byla dle jejich vyjádření 4–6krát za den (18 Romek – 43%, 26 neromských žen – 48%). Deset Romek a 3 neromské ženy přebalují novorozence 1–3krát za den, 9 Romek (21%) a 21 (39%) neromských žen přebalují novorozence 7–10krát a vícekrát za den ($p = 0,019$). Frekvence koupání

Graf 3. Upřednostňování kojení před umělou výživou u novorozence

novorozenců jejich matkami je nejčastěji u obou skupin matek (22 Romek – 52 %, 40 neromských žen – 74 %) každý den (jednou).

Signifikanční rozdíl ($p = 0,000$) byl zaznamenán v pomoci matkám o novorozence při příchodu domů v domácí péči. Největší počet 18 (43 %) Romek bude mít dle jejich názoru pomoc z rodiny v péči o dítě zajištěnou, ale 17 Romek (40 %) bude na péči o dítě samo. Nejisté byly ještě Romky v počtu 7 (17 %), které nevěděly, zda jim někdo s péčí o dítě bude pomáhat. Ve skupině neromských žen se většina respondentek (46, 85 %) vyjádřila, že s péčí o dítě bude mít pomoc některého člena rodiny, pouze 5 neromských žen (9 %) bude na péči o dítě samotné. Tři neromské ženy ještě nevěděly, zda jim s péčí o dítě někdo bude pomáhat. Více než polovina (32) respondentek (59 %) z romské skupiny uvedla, že ony samy nebo někdo z jejich rodiny ve společné domácnosti s respondentkou kourí, na rozdíl od 22 respondentek (41 %) z neromské skupiny. Rozdíl mezi romskými a neromskými ženami byl zaznamenán v názoru na užitečnost návštěvy pediatra a dětské sestry: 47 neromských žen (87 %) si myslí, že pravidelné návštěvy pediatra jsou pro jejich dítě důležité, stejně tak odpovídalo pouze 25 žen z romské skupiny, tedy 60 %. Těhotenství plánovalo z neromské skupiny 37 respondentek (69 %), ze skupiny Romek 14 respondentek (33 %), $p = 0,001$.

Diskuze

Na základě předloženého šetření problematiky péče o novorozence v romské komunitě bylo zjištěno, že existuje rozdíl v péči o novorozence v souvislosti s etnickou skupinou rodičky. Je patrný rozdíl v péči o novorozence mezi ženami z romské a neromské komunity. Byla prokázána vyšší frekvence opouštění novorozenců v porod-

nici romskými matkami oproti matkám neromským. Tyto výsledky však lze vztáhnout pouze na zkoumanou část romských a neromských žen. Nejčastěji romské ženy předčasně odcházely na negativní reverz první den po porodu, mnohdy hned po uplynutí dvou hodin po porodu, nebo ještě týž den. Přestože pro Romy je rodina nejvyšší hodnotou, celá polovina žen z romského souboru již v minulosti své novorozené dítě v porodnici opustila a čtrnáct romských žen, tedy více než třicet procent, se chystalo v době vyplňování dotazníku tento krok učinit znovu, k tomu devět Romek ještě nebylo zcela rozhodnuto, zda po porodu dítě opustí. Konečný počet romských rodiček, které své novorozence opustily, mohl tak být nakonec vyšší.

Na druhou stranu jako nejčastější důvod opouštění novorozeného dítěte necelá polovina Romek uvádí nezajištěnou péči o děti, které mají doma, což jejich založení pro rodinu podporuje. Zůstává otázkou, proč nemohou zajistit dočasně na pár dní tuto péči ostatní členové rodiny, když Romové stále žijí pospolu ve velkých počtech v jedné domácnosti. Největší počet Romek (téměř polovina) uvedlo, že ve společné domácnosti žijí v počtu 4–5 osob, skoro třetina v počtu 6 a více osob. Lze se domnívat, že Romky potřebují k tomu, aby si vytvořily stejně kladný vztah k novorozenci, jaký mají ke své rodině, více času. Romský muž není zvyklý provozovat domácí práce ani starat se o děti, je to dle nich ženská úloha. To může být jeden z důvodů, proč romská žena spěchá po porodu domů, aby tak zajistila správný chod domácnosti, postarala se o své děti a manžela. Podle některých autorů (5) se násilným odebíráním dětí Romů v minulosti přispělo k rozkladu romské rodiny a k narušení etických norem. Matka se postupně začala zbavovat své odpovědnosti. Zpočátku matka a rodina

ztrátou dětí trpěla, později vše začala tuto situaci vnímat jako „osud“, kterému se člověk nemůže postavit. Zodpovědnost, která je lidem násilím odebírána, se pak vytrácí. Někteří Romové si začali na dětské domovy zvykat jako na instituci zaopatřovací, která je milá gádžům, milá vyšší síle – osudu.

Závěr

Neustálá přítomnost a péče matky o fyzické a psychické potřeby dítěte, zejména pocit jistoty a bezpečí, patří k základním potřebám člověka. Láskyplná péče o dítě je nezbytná již od prvních chvil po jeho narození a pro jeho další život je nenahraditelná. Podle Šulové (6) může být časné poporodní období zaznamenáno v nevědomí dítěte, a tak ovlivnit jeho další vývoj. Nejen z těchto důvodů by měla matka s dítětem po porodu zůstat a pečovat o něj. Možným ulehčením v rozhodnutí matky, zda s dítětem zůstat, nebo jít pečovat o další členy rodiny domů, by byla schopnost otce nebo dalších členů rodiny tuto péči zajistit. Vzhledem k patriarchálnímu způsobu života, specifickému chování a tradicím Romů, kterých se opouštění novorozenců týká více než neromské populace, je však tato možnost téměř nerealizovatelná. Naskytá se otázka, kdo jiný může rodině čekat na matku pomoci. Nabízející se variantou je péče komunitní sestry, která by měla rodinné i komunitní prostředí důvěrně znát a mít navíc možnost edukovat nejen rodinné příslušníky, ale i samotnou matku. Předpokladem optimální spolupráce romských žen s komunitní sestrou je diskretnost, nestrannost a odbornost sestry a na straně druhé aktivita romských žen participujících na komunitním plánování.

Literatura

1. Jakoubek M. (ed.) Cikáni a etnicita. Praha: Triton, 2008: 403.
2. Ivanová K, Špidurová L, Kutnohorská J. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada Publishing, 2005: 248.
3. Unucková M. Žijí mezi námi. Historie a současnost Romů. Karviná, 2007: 34.
4. Pařízek A. Kniha o těhotenství a dítěti. 4. vyd. Praha: Galén, 2009: 738.
5. Buryánek J. (ed.), a kol. Člověk v tísní. Interkulturní vzdělávání I. [Online] 2002. [Cit. 2012-02-01]. Dostupné z www.varianty.cz/cdrom/.
6. Šulová L. Centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů. Raná interakce dítěte s rodiči. [Online] 2001. [Citace: 22. února 2010].

Článek doručen redakci: 7. 3. 2012

Článek přijat k publikaci: 16. 4. 2012

PhDr. Lucie Sikorová, Ph.D.

Ústav ošetřovatelství a porodní asistence,
Lékařská fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě
Syllabova 19, 703 00 Ostrava 3
lucie.sikorova@osu.cz